

Judikatūras krājums

TIESAS SPRIEDUMS (virspalāta)

2019. gada 26. februāris *

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – LESD 13. pants – Dzīvnieku labturība – Regula (EK) Nr. 1099/2009 – Dzīvnieku aizsardzība nonāvēšanas laikā – Īpašas kaušanas metodes, ko nosaka reliģiski rituāli – Regula (EK) Nr. 834/2007 – 3. pants un 14. panta 1. punkta b) apakšpunkta viii) punkts – Saderība ar bioloģisko ražošanu – Regula (EK) Nr. 889/2008 – 57. panta pirmā daļa – Eiropas Savienības bioloģiskās ražošanas logotips

Lietā C-497/17

par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši LESD 267. pantam, ko *Cour administrative d'appel de Versailles* (Francija) iesniedza ar lēmumu, kas pieņemts 2017. gada 6. jūlijā un kas Tiesā reģistrēts 2017. gada 10. jūlijā, tiesvedībā

Œuvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs (OABA)

pret

Ministre de l'Agriculture et de l'Alimentation,

Bionoor SARL,

Ecocert France SAS,

Institut national de l'origine et de la qualité (INAO),

TIESA (virspalāta)

šādā sastāvā: priekšsēdētājs K. Lēnartss [*K. Lenaerts*], priekšsēdētāja vietniece R. Silva de Lapuerta [*R. Silva de Lapuerta*], palātu priekšsēdētāji Ž. K. Bonišo [*J.-C. Bonichot*], A. Arabadžijevs [*A. Arabadjiev*], F. Biltšens [*F. Biltgen*], K. Jirimēe [*K. Jürimäe*] un K. Likurģs [*C. Lycourgos*], tiesneši J. Malenovskis [*J. Malenovský*], E. Levits, L. Bejs Larsens [*L. Bay Larsen*], D. Švābi [*D. Šváby*] (referents), K. Vajda [*C. Vajda*] un S. Rodins [*S. Rodin*],

ģenerālvokāts: N. Vāls [*N. Wahl*],

sekretāre: V. Džakobo-Peironela [*V. Giacobbo-Peyronnel*], administratore,

ņemot vērā rakstveida procesu un 2018. gada 19. jūnija tiesas sēdi,

ņemot vērā apsvērumus, ko sniedza:

– *Œuvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs (OABA)* vārdā – *A. Monod, avocat,*

* Tiesvedības valoda – franču.

- *Bionoor SARL* vārdā – *N. Gardères, avocat*,
- *Ecocert France SAS* vārdā – *D. de Laforcade, avocat*,
- Francijas valdības vārdā – *D. Colas* un *S. Horrenberger*, kā arī *E. de Moustier*, pārstāvji,
- Grieķijas valdības vārdā – *G. Kanellopoulos* un *A. Vasilopoulou*, pārstāvji,
- Norvēģijas valdības vārdā – *A. Dalheim Jacobsen*, kā arī *T. Bjerre Leming* un *D. Sørlie Lund*, pārstāvji,
- Eiropas Komisijas vārdā – *A. Bouquet* un *A. Lewis*, kā arī *B. Eggers*, pārstāvji,

noklausījusies ģenerālvokāta secinājumus 2018. gada 20. septembra tiesas sēdē,
pasludina šo spriedumu.

Spriedums

- 1 Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par to, kā interpretēt LESD 13. pantu, Padomes Regulu (EK) Nr. 834/2007 (2007. gada 28. jūnijs) par bioloģisko ražošanu un bioloģisko produktu marķēšanu un par Regulas (EEK) Nr. 2092/91 atcelšanu (OV 2007, L 189, 1. lpp.), Komisijas Regulu (EK) Nr. 889/2008 (2008. gada 5. septembris), ar ko paredz sāki izstrādātus noteikumus, lai īstenotu Regulu Nr. 834/2007 (OV 2008, L 250, 1. lpp.), kura grozīta ar Regulu (ES) Nr. 271/2010 (2010. gada 24. marts) (OV 2010, L 84, 19. lpp.) (turpmāk tekstā – “Regula Nr. 889/2008”), kā arī Padomes Regulu (EK) Nr. 1099/2009 (2009. gada 24. septembris) par dzīvnieku aizsardzību nonāvēšanas laikā (OV 2009, L 303, 1. lpp.).
- 2 Šis lūgums tika iesniegts tiesvedībā starp apvienību *Œuvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs* (turpmāk tekstā – “apvienība OABA”), no vienas puses, un *ministre de l'Agriculture et de l'Alimentation* [lauksaimniecības un pārtikas ministru] (turpmāk tekstā – “lauksaimniecības ministrs”), *Bionoor SARL*, *Ecocert France SAS* (turpmāk tekstā – “*Ecocert*”) un *Institut national de l'origine et de la qualité (INAO)*, no otras puses, saistībā ar apvienības OABA lūgumu aizliegt liellopu gaļas produktu ar preču zīmi “Tendre France”, sertificētus kā “halal” un ar norādi “bioloģiskā lauksaimniecība” (turpmāk tekstā – “norāde “AB””), reklāmu un tirdzniecību.

Atbilstošās tiesību normas

Savienības tiesības

Regula Nr. 834/2007

- 3 Regulas Nr. 834/2007 1. un 3. apsvērumā ir noteikts:

“(1) Bioloģiskā ražošana ir vispusīga lauku saimniecību pārvaldības un pārtikas ražošanas sistēma, kas ietver labāko vides aizsardzības praksi, augsta līmeņa bioloģiskās daudzveidības aizsardzību, dabas resursu saglabāšanu, dzīvnieku labturības augstu standartu piemērošanu un ražošanas metodi, kas ir saskaņā ar noteiktas patērētāju grupas vēlmi lietot produktus, kas ražoti, izmantojot dabiskas vielas un procesus. Bioloģiskās ražošanas metodei tādējādi ir divējāda loma sabiedrībā: no vienas puses, tā nodrošina specifisku tirgus daļu, kuras patērētāji pieprasa bioloģiskos produktus, no otras puses – rada sabiedrisko labumu, veicinot vides aizsardzību un dzīvnieku labturību, kā arī lauku attīstību.

[..]

(3) [Savienības] tiesību aktu sistēmai, kas reglamentē bioloģiskās ražošanas nozari, vajadzētu tikt nodrošināt godīgu konkurenci un bioloģisko produktu iekšējā tirgus pareizu darbību, kā arī uzturēt un attaisnot patērētāju uzticību produktiem, kas marķēti kā bioloģiskie produkti. Tai joprojām būtu jātiecas nodrošināt apstākļus, kuros šī nozare varētu attīstīties saskaņā ar ražošanas un tirgus attīstību.”

4 Šīs regulas 1. pantā “Mērķis un darbības joma” ir noteikts:

“1. Ar šo regulu nosaka pamatu bioloģiskās ražošanas ilgtspējīgai attīstībai, vienlaikus nodrošinot iekšējā tirgus efektīvu darbību, garantējot godīgu konkurenci, nodrošinot patērētāju uzticību un aizsargājot patērētāju intereses.

Tajā ir noteikti kopēji mērķi un principi, kas ir pamatā noteikumiem, kurus atbilstīgi šai regulai pieņem attiecībā uz:

- a) visiem bioloģisko produktu ražošanas, gatavošanas un izplatīšanas posmiem un to kontroli;
- b) to, kā marķējumā un reklāmā izmanto norādes ar atsaucēm uz bioloģisko ražošanu.

[..]

3. Šī regula attiecas uz visiem uzņēmējiem, kas jebkurā ražošanas, gatavošanas un izplatīšanas posmā ir iesaistīti darbībās attiecībā uz 2. punktā paredzētajiem produktiem.

[..]

4. Šo regulu piemēro, neskarot citus [Savienības] noteikumus vai saskaņā ar [Savienības] tiesību aktiem pieņemtus attiecīgo valstu noteikumus, kas attiecas uz šajā pantā minētajiem produktiem, piemēram, noteikumus par to ražošanu, gatavošanu, tirdzniecību, marķēšanu un kontroli, tostarp tiesību aktus par pārtikas produktiem un dzīvnieku ēdināšanu.”

5 Minētās regulas 2. pantā “Definīcijas” ir paredzēts:

“Šajā regulā piemēro šādas definīcijas:

- a) “bioloģiskā ražošana” ir šajā regulā paredzētajiem noteikumiem atbilstīgas ražošanas metodes izmantošana visos ražošanas, gatavošanas un izplatīšanas posmos;
- b) “ražošanas, gatavošanas un izplatīšanas posmi” ir visi posmi, sākot no bioloģiskā produkta primārās ražošanas, to ieskaitot, līdz tā uzglabāšanai, pārstrādei, pārvadāšanai, pārdošanai vai piegādei galapatērētājam, to ieskaitot, un – attiecīgā gadījumā – arī marķēšana, reklāma, imports, eksports un ar līgumiem nodotas darbības;

[..]

i) “gatavošana” ir darbības bioloģisko produktu saglabāšanai un/vai pārstrādāšanai, tostarp kaušana un izciršana lopkopības produktu gadījumā, kā arī iepakošana, marķēšana un/vai izmaiņas marķējumā attiecībā uz bioloģiskās ražošanas metodi;

[..].”

6 Šīs pašas regulas 3. pantā ir izklāstīti bioloģiskās ražošanas mērķi, tos definējot šādi:

“Bioloģiskajai ražošanai ir šādi vispārējie mērķi:

a) radīt ilgtspējīgu lauksaimniecības pārvaldības sistēmu, kas:

[..]

iv) ievēro augstus dzīvnieku labturības standartus, un jo īpaši ņem vērā dzīvnieku sugām raksturīgās uzvedības vajadzības;

[..]

c) censties ražot dažādus pārtikas produktus un citus lauksaimniecības produktus, kas atbilst patērētāju pieprasījumam pēc precēm, kuras ražotas, izmantojot procesus, kas nekaitē videi, cilvēku veselībai, augu veselībai vai dzīvnieku veselībai un labturībai.”

7 Regulas Nr. 834/2007 5. panta “Lauksaimniecībā piemērojamie īpašie principi” h) punktā ir norādīts, ka bioloģiskās lauksaimniecības pamatā ir īpašs princips, proti, “ievērot augstu dzīvnieku labturības pakāpi, ņemot vērā katrai sugai raksturīgās vajadzības”.

8 Attiecībā uz “ražošanas noteikumiem lopkopībā” šīs regulas 14. panta 1. punktā ir noteikts:

“Papildus 11. pantā paredzētajiem vispārējiem ražošanas noteikumiem lauku saimniecībā attiecībā uz lopkopību piemēro šādus noteikumus:

[..]

b) attiecībā uz lopkopības praksi un dzīvnieku turēšanas apstākļiem:

[..]

viii) visas dzīvnieka dzīves laikā, tostarp kaušanas laikā, līdz minimumam samazina jebkādu ciešanu nodarīšanu, tai skaitā sakropļošanu;

[..]”

9 Minētās regulas 25. pantā “Bioloģiskās ražošanas logotipi” ir paredzēts:

“1. [Eiropas Savienības] bioloģiskās ražošanas logotipu var izmantot, lai marķētu, noformētu un reklamētu produktus, kas atbilst saskaņā ar šo regulu noteiktām prasībām.

[Eiropas Savienības bioloģiskās ražošanas] logotipu neizmanto pārejas produktiem un pārtikai, kā minēts 23. panta 4. punkta b) un c) apakšpunktā.

2. Valsts un privātus logotipus var izmantot, lai marķētu, noformētu un reklamētu produktus, kas atbilst saskaņā ar šo regulu noteiktām prasībām.

3. Komisija saskaņā ar 37. panta 2. punktā minēto procedūru nosaka īpašus kritērijus attiecībā uz [Eiropas Savienības bioloģiskās ražošanas] logotipa izskatu, saturu, izmēru un dizainu.”

Regula Nr. 889/2008

10 Regulas Nr. 889/2008 10. apsvērumā ir precizēts, ka viena no bioloģiskās lopkopības prioritātēm ir “[atbilst] augstiem dzīvnieku labturības standartiem”.

11 Šīs regulas 57. pantā “ES bioloģiskās ražošanas logotips” ir noteikts:

“Saskaņā ar Regulas [Nr. 834/2007] 25. panta 3. punktu Eiropas Savienības bioloģiskās ražošanas logotips (turpmāk “ES bioloģiskās ražošanas logotips”) atbilst šīs regulas XI pielikuma A daļā iekļautajam paraugam.

ES bioloģiskās ražošanas logotipu izmanto tikai tādā gadījumā, ja attiecīgais produkts ir ražots saskaņā ar prasībām, kas noteiktas Regulā [Nr. 2092/91] un tās īstenošanas regulās vai Regulā [Nr. 834/2007] un saskaņā ar prasībām, kas noteiktas šajā regulā.”

Regula Nr. 1099/2009

12 Regulas Nr. 1099/2009 2., 4., 18., 20., 24. un 43. apsvērumā ir noteikts:

“(2) Dzīvnieku nonāvēšana var izraisīt sāpes, stresu, bailes vai cita veida ciešanas dzīvniekiem pat vislabākajos iespējamajos tehniskajos apstākļos. Zināmas darbības saistībā ar nonāvēšanu var radīt ļoti lielu stresu, un jebkurai apdullināšanas teknikai ir savi trūkumi. Uzņēmējiem vai jebkurai personai, kas saistīta ar dzīvnieku nonāvēšanu, būtu jāīsteno nepieciešamie pasākumi, lai kaušanas vai nonāvēšanas procesa laikā atbrīvotu no sāpēm un mazinātu dzīvnieku stresu un ciešanas, piemērojot labāko nozarē pastāvošo praksi un metodes, kuras atļautas ar šo regulu. Tādējādi gadījumos, kad uzņēmēji vai jebkura persona, kas saistīta ar dzīvnieku nonāvēšanu, pārkāpj kādu no šīs regulas prasībām vai pielieto atļautus līdzekļus, neapsverot to modernizāciju, un tišām vai nevērības dēļ izraisa dzīvniekiem sāpes, stresu vai ciešanas, būtu jāatzīst, ka no sāpēm, stresa vai ciešanām bija iespējams izvairīties.

[..]

(4) Dzīvnieku labturība ir [Savienības] vērtība, kas nostiprināta [EK līguma] Protokolā Nr. 33 par dzīvnieku aizsardzību un labturību [..]. Dzīvnieku aizsardzība kaušanas vai nonāvēšanas laikā ir svarīgs sabiedrisks jautājums, kas skar patērētāju attieksmi pret lauksaimniecības produktiem. Turklāt, uzlabojot dzīvnieku aizsardzību kaušanas laikā, tiks veicināta augstāka gaļas kvalitāte un netiešā veidā pozitīvi ietekmēta darba drošība kautuvēs.

[..]

(18) Ar [Padomes] Direktīvu 93/119/EK [(1993. gada 22. decembris) par dzīvnieku aizsardzību kaušanas vai nonāvēšanas laikā (OV 1993, L 340, 21. lpp.)] ir atcelta nepieciešamība pēc apdullināšanas rituāla kaušanas gadījumā, ja tā notiek kautuvē. Tā kā [Savienības] noteikumi, kas piemērojami, veicot reliģisku nokaušanu, transponēti atkarībā no valstu apstākļiem, kā arī ņemot vērā to, ka valstu tiesību aktos ietverti aspekti, kas nav saistīti ar šīs regulas mērķiem, ir svarīgi, lai tiktu saglabāta iespēja atkāpties no prasības par dzīvnieku apdullināšanu pirms to nokaušanas, tādējādi atstājot zināmu rīcības brīvību katras dalībvalsts ziņā. Tādējādi šajā regulā ir respektēta reliģiskā brīvība un tiesības paust reliģiju vai ticību dievkalpojumu, sludināšanas, rituālu un ceremoniju laikā, kā paredzēts Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 10. pantā.

[..]

(20) Daudzas dzīvnieku nonāvēšanas metodes ir sāpīgas. Tāpēc dzīvnieku nonāvēšanas laikā vai pirms tās nepieciešama apdullināšana, jo tā izraisa bezsamaņu un nejutīgumu. Pārliecināšanās par bezsamaņas un nejutīguma iestāšanos ir sarežģīts uzdevums, un tas jāveic saskaņā ar zinātniski atzītu metodiku. Tomēr pārraudzība, izmantojot rādītājus, lai noteiktu procedūras efektivitāti, būtu jāveic reālos apstākļos.

[..]

- (24) Atkarībā no tā, kā kaušanas vai nonāvēšanas laikā tiek izmantotas apdullināšanas metodes, dažas no tām var izraisīt dzīvnieku nāvi bez sāpēm, mazinot stresu un ciešanas. Dažas apdullināšanas metodes var neizraisīt nāvi, un turpmākās sāpīgās procedūras laikā dzīvnieki var atgūt samaņu vai jutīgumu. Tādēļ šādas metodes būtu jāpapildina ar citiem paņēmieniem, kuri izraisa drošu nāvi pirms dzīvnieku atgūšanās. Tādēļ ir būtiski norādīt, kuras apdullināšanas metodes jāpapildina ar nonāvēšanas metodēm.

[..]

- (43) Kaušana bez apdullināšanas prasa precīzu kakla pārgriešanu ar asu nazi ciešanu mazināšanai. Turklāt dzīvniekiem, kas nav mehāniski savaldīti, pēc kakla pārgriešanas asiņošanas process palēninās, tādējādi nevajadzīgi paildzinot dzīvnieka ciešanas. Parasti tie ir liellopu, aitu un kazu sugu dzīvnieki, ko visbiežāk kauj, izmantojot šo procedūru. Tāpēc atgremotāji, kurus nonāvē bez apdullināšanas, būtu jāsavaldā atsevišķi, izmantojot mehāniskus līdzekļus.”

- 13 Regulas Nr. 1099/2009 2. pantā “Definīcijas” ir noteikts:

“Šajā regulā piemēro šādas definīcijas:

[..]

- f) “apdullināšana” nozīmē jebkuru tīši radītu procesu, kas izraisa samaņas un jušanas zudumu bez sāpēm, ietverot jebkuru procesu, kas var izraisīt tūlītēju nāvi;

- g) “religijsks rituāls” nozīmē darbību virkni, kas saistīta ar dzīvnieku nokaušanu, kura paredzēta reliģijā;

[..].”

- 14 Šīs regulas 3. panta “Vispārīgās prasības attiecībā uz nonāvēšanu un saistītām darbībām” 1. punktā ir noteikts:

“Dzīvniekiem aiztaupa jebkuras sāpes, stresu vai ciešanas, no kurām nonāvēšanas laikā vai saistītas darbības veikšanas laikā iespējams izvairīties.”

- 15 Minētās regulas 4. pantā “Apdullināšanas paņēmieni” ir paredzēts:

“1. Dzīvniekus nonāvē tikai pēc tam, kad tie ir apdullināti atbilstīgi I pielikumā izklāstītajiem paņēmieniem un specifiskām prasībām, kas saistītas ar šo paņēmieniem piemērošanu. Samaņas un jutīguma zudumu saglabā līdz pat dzīvnieka nāvei.

Izmantojot I pielikumā minētos paņēmienus, kuru rezultātā neiestājas tūlītēja nāve (turpmāk “vienkārša apdullināšana”), pēc iespējas ātrāk pēc tiem īsteno procedūru, kas nodrošina nāvi, piemēram, iztecina asinis, pārgriež muguras smadzenes, izdara nāvējošu elektriskās strāvas triecienu vai ilgstoši pakļauj anoksijai.

[..]

4. Gadījumā, ja dzīvniekus pakļauj īpašām kaušanas metodēm, ko nosaka reliģiski rituāli, 1. punkta prasības nav spēkā ar noteikumu, ka kaušana notiek kautuvē.”

Francijas tiesības

- 16 *Code rural et de la pêche maritime* [Lauksaimniecības un jūras zvejas kodeksa] L. 641-13. pantā, redakcijā, kas ir piemērojama pamatlīetā, ir noteikts:

“Norāde “bioloģiskā lauksaimniecība” var ietvert apstrādātus vai neapstrādātus lauksaimniecības produktus, kas atbilst [Savienības] tiesību aktu prasībām par bioloģisko ražošanu un bioloģisko produktu marķēšanu vai attiecīgā gadījumā specifikācijās definētiem nosacījumiem, kas apstiprināti ar ministra vai attiecīgo ministru rīkojumu pēc [INAO] priekšlikuma”.

Pamatlieta un prejudiciālais jautājums

- 17 2012. gada 24. septembrī apvienība *OABA* nosūtīja lauksaimniecības ministram lūgumu pārtraukt reklamēt un tirgot liellopu maltās gaļas bifštekus ar preču zīmi “Tendre France”, sertificētus kā “halal” un ar norādi “AB”, kas minēta *code rural et de la pêche maritime* L. 641-13. pantā un ko izdevusi *Ecocert*, privāttiesību sertifikācijas struktūra, kas darbojas *INAO* uzdevumā un pakļautībā. Tajā pašā dienā *OABA* lūdza *INAO* aizliegt izmantot minēto norādi attiecībā uz liellopu gaļu, kas iegūta no dzīvniekiem, kuri nokauti bez iepriekšējas apdullināšanas.
- 18 Tā kā šie lūgumi tika netieši noraidīti, apvienība *OABA* ar 2013. gada 23. janvāra prasības pieteikumu vērsās *Conseil d'État* [Valsts padome] (Francija) sakarā ar pilnvaru pārsniegšanu.
- 19 Ar 2014. gada 20. oktobra spriedumu *Conseil d'État* arī atzina, pirmkārt, attiecībā uz apvienības *OABA* lūgumu atcelt lauksaimniecības ministra un *INAO* netiešo atteikumu aizliegt izmantot norādi “AB” attiecībā uz liellopu gaļas produktiem, kas iegūti no dzīvniekiem, kuri nokauti bez iepriekšējas apdullināšanas, ka Savienības tiesību aktos ir izsmēloši definēti noteikumi attiecībā uz bioloģisko lopkopību, nenorādot uz to, ka dalībvalstis pieņem īstenošanas tiesību aktus, un nepieprasot šādu tiesību aktu esamību minēto Savienības tiesību aktu pilnīgai efektivitātei. Līdz ar to Francijas likumdevējs nav kompetents pieņemt valsts tiesību aktus, kas atkārti, precīzē vai papildina Savienības tiesības. Rezultātā *Conseil d'État* noraidīja apvienības *OABA* prasījumus.
- 20 Otrkārt, *Conseil d'État* uzskatīja, ka šīs apvienības lūgums atcelt *Ecocert* netiešo atteikumu veikt pasākumus saskaņā ar Regulu Nr. 834/2007, lai izbeigtu produktu ar preču zīmi “Tendre France”, sertificētu kā “halal” un ar norādi “AB”, reklāmu un tirdzniecību tai nevarēja tikt nodots izskatīšanai kā pirmajai un pēdējai instancei. Tādēļ [*Conseil d'État*] nodeva izskatīt šo lietas aspektu *tribunal administratif de Montreuil* [Monreijas Administratīvajai tiesai] (Francija).
- 21 Ar 2016. gada 21. janvāra spriedumu *tribunal administratif de Montreuil* noraidīja šo lūgumu.
- 22 Apvienība *OABA* iesniedza apelācijas sūdzību par šo spriedumu iesniedzējtiesā *Cour administrative d'appel de Versailles* [Versaļas Administratīvajā apelācijas tiesā] (Francija). Lai pamatotu šo prasību, tā apgalvo, ka norāde “AB” nedrīkst būt uz produktiem, kas iegūti no dzīvniekiem, kuri nokauti bez iepriekšējas apdullināšanas, jo šāda kaušanas metode neatbilst prasībai par “augstiem dzīvnieku labturības standartiem”, kas paredzēta Regulas Nr. 834/2007 3. un 5. pantā.
- 23 Turklāt tā apgalvo, ka, lai gan Regulas Nr. 1099/2009 4. panta 4. punktā ir paredzēta atkāpe no principa par apdullināšanu pirms kaušanas mājlopu reliģiskas nokaušanas gadījumā, šī atkāpe ir iekļauta tikai saskaņā ar dzīvnieku veselības un vienlīdzīgas attieksmes pret reliģiskiem uzskatiem un tradīcijām mērķiem.
- 24 *Ecocert* piešķirtā sertifikācija bez iepriekšējas apdullināšanas kautu dzīvnieku izcelsmes gaļai, sertificētai kā “halal”, pārkāpj arī patērētāju uzticības principu attiecībā uz bioloģiskajiem produktiem.

- 25 Gan lauksaimniecības ministrs, gan *Bionoor*, *Ecocert* un *INAO* prasa noraidīt apvienības *OABA* celto prasību.
- 26 Vispirms lauksaimniecības ministrs apgalvo, ka nedz Regula Nr. 834/2007, nedz Regula Nr. 889/2008 skaidri neaizliedz atkāpi saskaņā ar Regulas Nr. 1099/2009 4. panta 4. punktu no iepriekšējas apdullināšanas noteikuma reliģiskas nokaušanas īpašajā kontekstā.
- 27 Turpinājumā *Bionoor* apgalvo, ka saskaņā ar Savienības un valsts tiesībām nav nekādas nesaderības starp sertificēšanu kā “halal” un norādi “AB”, jo prasība par nokaušanu ar iepriekšēju apdullināšanu nozīmētu ieviest papildu nosacījumu, kādu pozitīvie tiesību akti skaidri neparedz.
- 28 Turklāt, lai gan Savienības tiesību aktos ir paredzēts princips par nokaušanu ar iepriekšēju apdullināšanu, no tā var atkāpties, lai īstenotu brīvību praktizēt reliģiju.
- 29 Visbeidzot *Ecocert*, kuras secinājumiem pievienojas *INAO*, uzskata, ka no Regulas Nr. 834/2007 mērķiem, tostarp mērķa sasniegt “augstus dzīvnieku labturības standartus”, neizriet, ka ir principiāla nesaderība starp bioloģisko ražošanu un reliģisku nokaušanu ar mērķi īstenot brīvību praktizēt reliģiju.
- 30 Turklāt netiek pārkāpts patērētāju uzticības princips, jo atļauja izmantot norādi “AB” bija pamatota.
- 31 Iesniedzējtiesa norāda, ka neviens noteikums Regulās Nr. 834/2007, Nr. 889/2008 un Nr. 1099/2009 skaidri nenosaka dzīvnieku nokaušanas metodi vai metodes, kas atbilst bioloģiskās ražošanas mērķiem par dzīvnieku labturību un dzīvnieku ciešanu mazināšanu.
- 32 Līdz ar to atbilde uz izvirzīto pamatu, saskaņā ar kuru norāde “AB” nevar tikt izmantota bez iepriekšējas apdullināšanas reliģiski nokautu dzīvnieku izcelsmes gaļai – atbilde, kas ir izšķiroša strīda pamatlietā risinājumā, – rada nopietnas Savienības tiesību interpretācijas grūtības.
- 33 Šādos apstākļos *Cour administrative d'appel de Versailles* nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādu prejudiciālu jautājumu:

“Vai [...] Savienības piemērojamās tiesību normas, it īpaši:

- [LESD] 13. pants;
- Regula [Nr. 834/2007], kuras piemērošanas noteikumi ir paredzēti Regulā [Nr. 889/2008], un
- Regula [Nr. 1099/2009],

ir jāinterpretē tādējādi, ka ar tām ir atļauts vai aizliegts piešķirt Eiropas marķējumu “[AB]” bez iepriekšējas apdullināšanas rituāli nokautu dzīvnieku izcelsmes produktiem, ja kaušana ir veikta saskaņā ar Regulā [Nr. 1099/2009] paredzētajiem nosacījumiem?”

Par prejudiciālo jautājumu

- 34 Vispirms ir jānorāda, ka, atsaucoties attiecīgi uz Eiropas marķējumu “AB” un norādi “AB”, iesniedzējtiesa un pamatlietas puses faktiski vēlas atsaukties uz Eiropas Savienības bioloģiskās ražošanas logotipu Regulas Nr. 834/2007 25. panta un Regulas Nr. 889/2008 57. panta izpratnē.

- 35 Šādos apstākļos ir jāatzīst, ka ar savu jautājumu iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai Regula Nr. 834/2007, it īpaši tās 3. pants un 14. panta 1. punkta b) apakšpunkta viii) punkts, lasot to LESD 13. panta gaismā, ir jāinterpretē tādējādi, ka tā ļauj Eiropas Savienības bioloģiskās ražošanas logotipu piestiprināt bez iepriekšējas apdullināšanas rituāli nokautu dzīvnieku izcelsmes produktiem, ko veic saskaņā ar Regulā Nr. 1099/2009, jo īpaši tās 4. panta 4. punktā, paredzētajiem nosacījumiem.
- 36 Šajā ziņā ir jānorāda, ka Regulas Nr. 834/2007 1. apsvērumā ir noteikts, ka bioloģiskajai ražošanai, kas ir globāla lauksaimniecības vadības un pārtikas ražošanas sistēma, ir raksturīga “augsta līmeņa dzīvnieku labturības standartu piemērošana”, savukārt Regulas Nr. 889/2008 10. apsvērumā dzīvnieku labturība ir atzīta par “vienu no bioloģiskās lauksaimniecības prioritātēm”. Tāpat Regulas Nr. 834/2007 3. panta a) punkta iv) apakšpunktā un c) punktā ir paredzēts, ka bioloģiskās ražošanas mērķis tostarp ir “radīt ilgtspējīgu lauksaimniecības pārvaldības sistēmu, kas [...] ievēro augstus dzīvnieku labturības standartus” un “ražot dažādus pārtikas produktus un citus lauksaimniecības produktus, kas atbilst patērētāju pieprasījumam pēc precēm, kuras ražotas, izmantojot procesus, kas nekaitē [...] dzīvnieku [...] labturībai”. Šīs regulas 5. panta h) punktā papildus ir norādīts, ka bioloģiskās lauksaimniecības mērķis ir “ievērot augstu dzīvnieku labturības pakāpi, ņemot vērā katrai sugai raksturīgās vajadzības”.
- 37 Pienākums līdz minimumam samazināt dzīvnieka ciešanas, kas ir paredzēts Regulas Nr. 834/2007 14. panta 1. punkta b) apakšpunkta viii) punktā, veicina šī mērķa konkretizēšanu, kas ietver augsta dzīvnieku labturības līmeņa nodrošināšanu.
- 38 Vairākkārt uzsverot savu nodomu nodrošināt augstu dzīvnieku labturības līmeni bioloģiskajā lauksaimniecībā, Savienības likumdevējs ar to vēlējas parādīt, ka šo lauksaimniecības ražošanas metodi raksturo stingrāku dzīvnieku labturības standartu ievērošana visās vietās un visos šīs ražošanas posmos, kur vien iespējams vēl vairāk uzlabot šo dzīvnieku labturību.
- 39 Saskaņā it īpaši ar Regulas Nr. 834/2007 1. panta 3. punktu tā attiecas uz visiem uzņēmējiem, kas jebkurā ražošanas, gatavošanas un izplatīšanas posmā ir iesaistīti darbībās attiecībā uz šīs normas 2. punktā paredzētajiem lauksaimniecības produktiem. Saskaņā ar minētās regulas 2. panta i) punktu “gatavošana” ietver tostarp dzīvnieku nokaušanu.
- 40 Šajā ziņā šīs regulas 14. panta 1. punkta b) apakšpunkta viii) punktā ir tikai norādīts, ka “visas dzīvnieka dzīves laikā, tostarp kaušanas laikā, līdz minimumam samazina jebkādu ciešanu nodarīšanu, tai skaitā sakropļošanu”.
- 41 Taisnība, ka nevienā Regulas Nr. 834/2007 vai Regulas Nr. 889/2008 normā nav skaidri definēta metode vai metodes dzīvnieku kaušanai, lai pēc iespējas mazinātu dzīvnieku ciešanas un lai tādējādi sasniegtu mērķi nodrošināt augstu dzīvnieku labturības līmeni.
- 42 Tomēr Regulu Nr. 834/2007 nevar lasīt atrauti no Regulas Nr. 1099/2009.
- 43 No vienas puses, šī pēdējā minētā regula regulē konkrēti dzīvnieku nokaušanu.
- 44 No otras puses, dzīvnieku labturības aizsardzība ir Regulas Nr. 1099/2009 galvenais mērķis, kā tas izriet jau no šīs regulas nosaukuma un tās 2. apsvēruma, un šāda aizsardzība ir saskaņā ar LESD 13. pantu, atbilstoši kuram Savienība un dalībvalstis, nosakot un īstenojot Savienības politiku, velta pienācīgu uzmanību dzīvnieku labturības prasībām (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2018. gada 29. maijs, *Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen* u.c., C-426/16, EU:C:2018:335, 63. un 64. punkts).
- 45 Šajā ziņā Regula Nr. 1099/2009, kā norādīts attiecīgi tās 4. un 24. apsvērumā, veicina “dzīvnieku aizsardzības [uzlabošanu] kaušanas laikā” un to, ka tiek izmantotas “apdullināšanas metodes, dažas no [kurām] var izraisīt dzīvnieku nāvi bez sāpēm, mazinot stresu un ciešanas”.

- 46 Turklāt saskaņā ar Regulas Nr. 1099/2009 3. panta noteikumiem “dzīvniekiem aiztaupa jebkuras sāpes, stresu vai ciešanas, no kurām nonāvēšanas laikā [...] iespējams izvairīties”. Šī vispārīgā prasība attiecībā uz dzīvnieku nonāvēšanas gadījumu jo īpaši ir konkretizēta šīs regulas 4. panta 1. punktā, kurā ir paredzēts, pirmkārt, ka “dzīvniekus nonāvē tikai pēc tam, kad tie ir apdullināti”, un, otrkārt, ka “samaņas un jutīguma zudumu saglabā līdz pat dzīvnieka nāvei”.
- 47 Tādējādi Regulas Nr. 1099/2009 4. panta 1. punkts, lasot to kopā ar šīs regulas 20. apsvērumu, nosaka dzīvnieka apdullināšanas principu pirms tā nonāvēšanas un padara to pat par pienākumu. Kā norādījis ģenerālvokāts secinājumu 43. punktā, zinātniskie pētījumi ir pierādījuši, ka apdullināšana ir metode, kas vismazāk kaitē dzīvnieku labturībai nokaušanas laikā.
- 48 Kaut arī tā ir taisnība, ka Regulas Nr. 1099/2009 4. panta 4. punkts, lasot to šīs regulas 18. apsvēruma gaismā, atzīst rituālu kaušanas praksi, kurā dzīvnieks var tikt nonāvēts bez iepriekšējas apdullināšanas, šīs kaušanas veids, kas Savienībā ir atļauts tikai izņēmuma kārtā un vienīgi, lai nodrošinātu reliģijas brīvības ievērošanu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2018. gada 29. maijs, *Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen* u.c., C-426/16, EU:C:2018:335, 55.–57. punkts), nav tāds, kas mazinātu jebkuras dzīvnieka sāpes, stresu vai ciešanas tikpat efektīvi kā kaušana pēc apdullināšanas, kura saskaņā ar šīs regulas 2. panta f) punktu, lasot to tās 20. apsvēruma gaismā, ir nepieciešama, lai dzīvniekam izraisītu bezsamaņas stāvokli un jutīguma zudumu, kas varētu ievērojami samazināt tā ciešanas.
- 49 Šajā ziņā ir jānorāda, ka, lai gan Regulas Nr. 1099/2009 43. apsvērumā ir precizēts, ka kaušana bez apdullināšanas prasa precīzu kakla pārgriešanu ar asu nazi “ciešanu mazināšanai”, šādas metodes izmantošana neļauj “līdz minimumam samazināt” dzīvnieka ciešanas Regulas Nr. 834/2007 14. panta 1. punkta b) apakšpunkta viii) punkta izpratnē.
- 50 Līdz ar to, pretēji tam, ko savos rakstveida apsvērumos apgalvo Francijas valdība un atbildētāji pamatlietā, reliģisko rituālu noteiktās īpašās kaušanas metodes, kuras tiek īstenotas bez iepriekšējas apdullināšanas un kuras ir pieļautas Regulas Nr. 1099/2009 4. panta 4. punktā, augsta dzīvnieku labturības līmeņa nodrošināšanas nonāvēšanas laikā nolūkā nav pielīdzināmas nokaušanas metodei ar iepriekšēju apdullināšanu, kas principā ir prasīta minētās regulas 4. panta 1. punktā.
- 51 Jāatzīmē arī tas, ka Regulas Nr. 834/2007 3. apsvērumā ir noteikts mērķis “uzturēt un attaisnot patērētāju uzticību produktiem, kas marķēti kā bioloģiskie produkti”. Šajā ziņā ir svarīgi nodrošināt, lai patērētāji būtu pārliecināti, ka produkti ar Eiropas Savienības bioloģisko logotipu ir tikuši faktiski iegūti saskaņā ar augstākajiem standartiem, jo īpaši attiecībā uz dzīvnieku labturību.
- 52 Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, uz zdoto jautājumu ir jāatbild, ka Regula Nr. 834/2007, it īpaši tās 3. pants un 14. panta 1. punkta b) apakšpunkta viii) punkts, lasot to LESD 13. panta gaismā, ir jāinterpretē tādējādi, ka tā neatļauj Eiropas Savienības bioloģiskās ražošanas logotipu piestiprināt tādu dzīvnieku izcelsmes produktiem, kas bez iepriekšējas apdullināšanas rituāli nokauti saskaņā ar Regulā Nr. 1099/2009, jo īpaši tās 4. panta 4. punktā, paredzētajiem nosacījumiem.

Par tiesāšanās izdevumiem

- 53 Attiecībā uz pamatlietas pusēm šī tiesvedība ir stadija procesā, kuru izskata iesniedzējtiesa, un tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēto pušu izdevumi, nav atlīdzināmi.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (virspalāta) nospriež:

Padomes Regula (EK) Nr. 834/2007 (2007. gada 28. jūnijs) par bioloģisko ražošanu un bioloģisko produktu marķēšanu un par Regulas (EEK) Nr. 2092/91 atcelšanu, it īpaši tās 3. pants un 14. panta 1. punkta b) apakšpunkta viii) punkts, lasot to LESD 13. panta gaismā, ir jāinterpretē tādējādi, ka tā neatļauj Eiropas Savienības bioloģiskās ražošanas logotipu, kāds ir paredzēts Komisijas Regulas (EK) Nr. 889/2008 (2008. gada 5. septembris), ar ko paredz sīki izstrādātus noteikumus, lai īstenotu Regulu Nr. 834/2007, kura grozīta ar Regulu (ES) Nr. 271/2010 (2010. gada 24. marts), 57. panta pirmajā daļā, piestiprināt tādu dzīvnieku izcelsmes produktiem, kas bez iepriekšējas apdullināšanas rituāli nokauti saskaņā ar Padomes Regulā (EK) Nr. 1099/2009 (2009. gada 24. septembris) par dzīvnieku aizsardzību nonāvēšanas laikā, jo īpaši tās 4. panta 4. punktā, paredzētajiem nosacījumiem.

[Paraksti]